

О. В. Черненко, Кіровоградський інститут розвитку людини

ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ТА МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МЕНЕДЖЕРІВ ТОРГОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Черненко О. В.

Педагогічна модель та методи професійної адаптації менеджерів торгових організацій до професійної діяльності

У статті досліджена проблема професійної адаптації молодих менеджерів торгових організацій до професійної діяльності.

Теоретично обґрунтовано і розроблено педагогічну модель професійної адаптації менеджерів торгових організацій та визначено її складові: мета, завдання, очікуваний результат, змістовий компонент, методи навчання і форми організації навчання, види практики, етапи професійної адаптації, оцінка адаптованості.

Визначено і охарактеризовано методи професійної адаптації: економічні, організаційно-адміністративні, соціально-психологічні.

Ключові слова: професійна адаптація, менеджер торгової організації, модель професійної адаптації, методи професійної адаптації.

Черненко А. В.

Педагогическая модель и методы профессиональной адаптации менеджеров торговых организаций к профессиональной деятельности

В статье исследована проблема профессиональной адаптации молодых менеджеров торговых организаций к профессиональной деятельности.

Теоретически обоснована и разработана педагогическая модель профессиональной адаптации менеджеров торговых организаций и определены ее составляющие: цель, задание, ожидаемый результат, содержательный компонент, методы обучения и формы организации учебы, виды практики, этапы профессиональной адаптации, оценка адаптации.

Определены и охарактеризованы методы профессиональной адаптации: экономические, организационно-административные, социально-психологические.

Ключевые слова: профессиональная адаптация, менеджер торговой организации, модель профессиональной адаптации, методы профессиональной адаптации.

Підготовка сучасних кадрів вищої освіти, у відповідності до вимог ринкового середовища, потребує удосконалення змісту, методів і форм навчального процесу [5, с. 31]. У сфері торгівлі потрібен професійно мобільний фахівець, здатний пристосуватися до кон'юнктури товарного ринку і володіти комплексом професійних знань, вмінь та навичок.

У педагогічній діяльності вищих економічних навчальних закладів, які готують фахівців у сфері торгівлі, є низка недоліків, що знижують ефективність такої професійної підготовки. Зокрема, нами виявлено такі проблеми, які знижують ефективність фахової підготовки майбутніх менеджерів торгових організацій:

- *недостатньо вивчена проблема професійної адаптації молодих менеджерів до професійної діяльності в педагогічній науці та психології;*
- *недостатня розробленість в сучасній педагогічній науці та практиці ефективних методів адаптації до професійної діяльності;*
- *педагогічна невизначеність при побудові моделі професійної адаптації менеджерів торгових організацій.*

Потреба у розв'язанні виявлених суперечностей визначає актуальність даної проблеми та потребує подальших педагогічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що професійну адаптацію в педагогічній науці вивчали: О. М. Галус, О. І. Гура, П. Майер, О. Г. Мороз. Психологічна сторона проблеми адаптації до професії досліджена у працях: Ж. Піаже, Л. Л. Панченко, М. Д. Виноградського, Т. С. Паніної, К. К. Платонова, С. М. Чистякової та ін.

Моделювання в педагогіці висвітлювалося в роботах: С. І. Архангельського, Н. В. Кузьміної, М. А. Панфілов, Є. О. Лодатко та ін. Проблему моделювання професійної діяльності в контексті опрацювання її змісту, форм і методів досліджено у працях: В. Т. Лозовецької, В. Маслова, П. М. Таланчука.

Специфіку роботи менеджерів у сфері торгівлі вивчали: І. В. Роздольська, М. В. Сорокіна, В. Ф. Єгоров, Ф. І. Хміль.

Незважаючи на велику кількість досліджень і публікацій, на сьогоднішній день проблема адаптації майбутніх менеджерів торгових організацій до професійної діяльності у сфері торгівлі ще недостатньо вивчена.

Для вирішення поставленої проблеми необхідно розробити і впровадити у ВНЗ педагогічну модель, здатну забезпечити ефективну професійну адаптацію до умов роботи менеджерів у торгових організаціях, а також запропонувати методи адаптації.

Метою статті є розробка педагогічної моделі та методів адаптації майбутніх менеджерів торгових організацій до професійної діяльності.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання**:

1. *Обґрунтувати зміст поняття: „професійна адаптація менеджера торгової організації”.*
2. *Визначити основні компоненти і побудувати дидактичну модель професійної адаптації менеджерів торгових організацій.*
3. *Охарактеризувати методи адаптації до професійної діяльності.*

Адаптація до професійної діяльності все більше привертає увагу педагогів і психологів.

Адаптація (лат. *adapto* – пристосування) – процес активного пристосування індивіда до оточення, яке змінюється (М. М. Фіцула) [10, с. 436].

Розглянемо суть професійної адаптації з точки зору педагогіки і психології.

Т. І. Туркот виділяє такі основні напрями адаптації в педагогіці вищої школи:

– професійна адаптація у ВНЗ – процес залучення особистості до професії, який виражається в надбанні знань, умінь, навичок, необхідних для майбутньої професії, пристосуванні до структури вищої школи, загального змісту та окремих компонентів навчального процесу;

– дидактична адаптація - пристосування студентів до нової для них системи навчання. Пристосування може проходити як відносно швидко, так і відносно повільно. Оперативна адаптація залежить, по-перше, від забезпечення

зв'язку методів навчання у загальноосвітній і вищій школах, по-друге, від самостійності та творчого мислення, які мають бути рисами особистості першокурсника, по-третє, від повної зорієнтованості в професії й стійкого бажання оволодіти програмою вищої школи;

– соціально-психологічна адаптація - пристосування до групи, стосунків у ній, формування особистого стилю поведінки, стилю взаємодії з ровесниками та викладачами [9, с. 404 – 405].

О. М. Галус [1] визначає структуру процесу професійної адаптації, яка охоплює такі основні складові: а) компоненти професійної адаптації, які становлять перший рівень ієрархії; б) чинники, які розкривають структурну і змістовну сутність компонентів і становлять другий рівень композиції в ієрархії; в) актуалізовані потреби та їх задоволення сьогодні та в майбутньому, що становлять третій рівень в ієрархії.

Адаптацію у психології переважно розглядають з різних позицій:

– як процес пристосування до зовнішніх, мінливих умов існування (Б. Ф. Ломов);

– як процес активної взаємодії особистості та оточення (Т. І. Ронгинская);

– як процес та результат внутрішніх змін, зовнішнього активного пристосування та самовдосконалення індивіда до нових умов існування (А. О. Реан).

Стадія адаптації до професії настає після завершення навчання, коли молоді фахівці приступають до самостійної трудової діяльності. Кардинально змінюється професійна ситуація розвитку: новий різновіковий колектив, інша ієрархічна система виробничих відносин, нові соціально-професійні цінності, інша соціальна роль і принципово новий вид діяльності [7, с. 3 – 4].

С точки зору роботодавця, професійна адаптація – це система заходів, які сприяють професійному становленню працівника, формують у нього відповідні соціальні та професійні якості, цінності, потребу до активної творчої праці, досягнення вищого рівня професіоналізму [2, с. 7].

Провівши аналіз психолого-педагогічної літератури, в якій була досліджена проблема професійної адаптації, та вивчивши специфіку роботи менеджера торгової організації, можна сформувати власне визначення професійної адаптації менеджера торгової організації, яке ми наводимо нижче.

Отже, професійна адаптація менеджера торгової організації – це процес поступового пристосування менеджера до специфіки своєї професії і умов роботи, що виражається в набутті знань, умінь, навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності у сфері торгівлі.

Навчальному закладу, який здійснює підготовку менеджерів торгових організацій, необхідно організувати для студентів попереднє проходження професійної адаптації. Важливу роль у цьому відіграє моделювання процесу професійної адаптації молодих менеджерів до практичної діяльності.

М. А. Панфілов зазначає, що педагогічна модель – це логічно послідовна система елементів, таких, як: мета освіти, її зміст, проектування педагогічної технології та технології управління освітнім процесом, побудова навчальних планів і програм [6].

О. О. Почуєва [8] визначає чотири етапи побудови педагогічної моделі: постановка завдання, побудова моделі, перевірка моделі на достовірність, використання моделі.

Педагогічна модель професійної адаптації студентів-менеджерів торгових організацій до професійної діяльності повинна враховувати специфіку роботи в організаціях сфери торгівлі і навчально-педагогічний процес у ВНЗ.

Як видно з рисунку 1, побудована нами модель професійної адаптації складається з двох блоків.

Перший блок: вищий навчальний заклад.

Завдання моделі – формування у менеджерів торгових організацій професійної спрямованості, самосвідомості, розвиток професійних вмінь, знань, навичок, особистісного адаптаційного потенціалу. Очікуваний результат від впровадження педагогічної моделі – зростання рівня професійної адаптованості студентів-менеджерів до роботи в торгових організаціях.

Рис. 1. Модель адаптації менеджерів торгових організацій до професійної діяльності

Модель професійної адаптації має мету – полегшити процес професійної адаптації студентів-менеджерів торгових організацій до роботи в торгових організаціях.

Навчання менеджерів торгових організацій повинно здійснюватися на основі: стандартів вищої освіти, освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ), освітньо-професійної програми підготовки (ОППП).

Змістовий компонент навчального процесу містить: вимоги до професійних знань, умінь, навичок у менеджерів торгових організацій, а також умови формування професійних якостей, мотивації і рефлексії.

Начальний процес професійної підготовки менеджерів торгових організацій містить методи навчання та форми організації навчального процесу.

Після проходження менеджером всіх етапів професійної адаптації здійснюють оцінку ефективності адаптації, від якої залежить чи готовий менеджер до професійної діяльності в торговій організації.

Оцінка ефективності адаптації, тобто рівня адаптованості менеджерів до умов роботи у сфері торгівлі включає:

– *об'єктивні показники – рівень і стабільність кількісних показників праці (норми товарообороту і відсоток продаж, які припадають на одного менеджера, валовий обсяг проданої продукції, якість обслуговування покупців, витрати на навантаження, перевезення і розвантаження вантажів та ін.);*

– *суб'єктивні показники – рівень задоволеності своєю професією, умовами праці, колективом та інше.*

Другий блок: база практики, тобто торгове підприємство.

Відповідно до Закону України „Про вищу освіту” від 17 січня 2002 року № 2984-III та Наказу Міністерства освіти України „Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України” від 8 квітня 1993 року № 93, а також врахування специфіки навчання студентів економічних спеціальностей у ВНЗ, для менеджерів торгових організацій існують такі види практики: економічна і переддипломна.

Етапи професійної адаптації студентів-менеджерів:

1. *Оцінка рівня підготовленості менеджера до роботи.*
2. *Введення менеджера в роботу торгової компанії.*
3. *Соціально-психологічна адаптація до умов праці, колективу.*
4. *Виробнича (торгова) адаптація.*
5. *Функціонування.*

Практика і процедура професійної адаптації направлена на здобуття професійних вмінь і навичок управління.

Варто зазначити, що модель адаптації молодого менеджера торгової організації до професійної діяльності не буде ефективною без методів адаптації.

Методи адаптації бувають: економічні, організаційно-адміністративні, соціально-психологічні.

Як стверджує Крушельницька Я. В. [4], адаптація особистості до об'єктивних умов і вимог діяльності забезпечується такими методами:

- удосконалення або зміна в певних межах окремих властивостей;
- формування стереотипів дій при незмінних особистісних якостях;
- позитивна мотивація до праці;
- вироблення індивідуального стилю діяльності [4, с. 328].

Так, Інтернет-портал www.adaptation360.ru [3], який спеціалізується на розробці і супроводі систем адаптації співробітників в компаніях сфери торгівлі, маркетингу, підприємствах важкої та легкої промисловості, розробив власні методи управління професійною адаптацією.

Управління професійною адаптацією [3] включає різні методи.

Метод неформалізованого супроводу (керівництво торгової організації залучає з кадрового агентства фахівця по підбору персоналу який контролює роботу менеджера і надає йому психологічні консультації, здійснює моральну підтримку, допомагає пристосуватися до колективу і торгової фірми).

Метод включення в корпоративну культуру (керівництво торгової організації активно залучає молодого менеджера до формальних та неформальних відносин у колективі).

Метод „корпоративний PR” (керівництво знайомить менеджера з бізнес політикою і брендом торгової організації. Для новачка розробляють спеціальний довідник, що включає інформацію про: стиль одягу, порядок на робочому місці, час перерв, про початок і закінчення робочого дня, історію торгового підприємства, формальні та неформальні правила поведінки, перспективи кар’єри тощо).

Тренінговий метод. Це сучасний метод адаптації менеджерів з торгівлі, в рамках якого проводять: майстер-класи, бізнес-тренінги, коуч, консультації які проводять досвідчені фахівці з маркетингу, менеджменту, реклами, мерчендайзингу, технології продаж тощо. Ціль методу – розвивати у менеджера торгової організації професійні вміння, знання і навички.

Метод індивідуального навчання. Суть методу – навчання молодого менеджера в середині торгової організації. Для цього залучають досвідчених працівників відділу продаж і маркетингу. Практикують також наставництво, навчання на робочому місці тощо.

Слід відмітити, що в Україні в 2013 р. створено навчально-науковий центр підвищення кваліфікації та професійної адаптації (для менеджерів та маркетологів) на базі Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського.

Увесь процес професійної адаптованості менеджерів до умов роботи у сфері торгівлі супроводжується контролем і оцінкою.

Завершенням процесу адаптації є повна готовність менеджера торгової організації до професійної діяльності.

Впровадження запропонованих заходів і моделі професійної адаптації у ВНЗ матиме позитивний ефект для вищого навчального закладу (покращення навчального процесу, підвищення рівня професійної підготовки); для торгового підприємства (зниження витрат часу, коштів на навчання та адаптацію фахівців з торгівлі, зниження плинності кадрів); для молодого менеджера торгової організації (зростання професійної мобільності, набуття практичних знань, умінь і навичок, самореалізація).

Важливими методами у поліпшенні процесу професійної адаптації менеджерів торгових організацій, як у ВНЗ так і на торговому підприємстві, є: проведення ділових тренінгів і семінарів, психологічні консультації для співробітників і керівників торгового підприємства, розвиток наставництва.

В. М. Нагаєв [5] на основі проведених педагогічних досліджень стверджує, що ці завдання можна вирішити лише шляхом впровадження у навчальний процес інноваційних педагогічних технологій, нетрадиційних ігрових форм і методів навчання, які допомагають студентам реалізувати потреби в змаганні, самовираженні, успіху, повазі тощо. Систему підготовки менеджерів торгових організацій необхідно перетворити на навчально-творчий процес на основі високого рівня технологізації з гарантованим результатом.

Отже, для проходження процедури професійної адаптації менеджерів торгових організацій необхідно створити та впровадити у навчальний процес відповідну педагогічну модель. На кожному етапі проходження адаптації необхідно застосовувати відповідні економічні, організаційно-адміністративні та соціально-психологічні методи адаптації.

У подальших дослідженнях планується розробити відповідні методичні рекомендації, застосування яких дозволить менеджерам торгових організацій розвивати у себе професійні уміння і навички, що сприятимуть професійній адаптації до майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Галус О. М. Професійна адаптація особистості: концептуальні підходи, структура й основні характеристики / О. М. Галус // Теоретичні основи професійної адаптації: Зб. наук. пр. / За ред. Г. П. Васяновича. Львів, 2007. С. 30 – 51.

2. Диагностика профессионального становления личности : учеб.-метод. пособие / сост. Я. С. Сунцова, О. В. Кожевникова. Часть 3. – Ижевск: Издательство „Удмуртский университет”, 2012. – 144 с.

3. Как помочь новому сотруднику адаптироваться в новом коллективе? [Электронный ресурс] – интернет-портал : Адаптация персонала 360 градусов – Режим доступа: <http://www.adaptation360.ru/kak-pomoch-novomu-sotrudniku-adaptirovatsya-v-novom-kollektive>

4. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці / Я. В. Крушельницька. – К. : КНЕУ, 2003. – 367 с.

5. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / В. М. Нагаєв. – К. : ЦУЛ, 2007. – 232 с.

6. Панфилов М. А. Знаково-символическое моделирование учебной информации в ВУЗе / М. А. Панфилов // Педагогика. – 2005. – № 9. – С. 51 – 56.

7. Панченко Л. Л. Адаптация к профессиональной деятельности : учеб. пособие. / Л. Л. Панченко – Владивосток : Мор. гос. ун-т, 2006. – 35 с.

8. Почуєва О. О. Моделювання в теорії управління освітніми процесами / О. О. Почуєва / Збірник тез Всеукраїнської Інтернет-конференції (26 листопада – 03 грудня 2012 року). – Режим доступу: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip10.html

9. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 626 с.

10. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / М. М. Фіцула. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – 456 с. – (Альма-матер). – Бібліогр.: с. 444 – 454.

Chernenko A. V.

Pedagogical Model and Methods of Occupational Adaption of Managers in Commercial Organizations

The article explores the issue of occupational adaptation of young managers in commercial organizations.

The pedagogical model of occupational adaptation of managers in sales organizations has been developed and theoretically justified. The following constituents of the model were defined: the aim, tasks, expected results, the notional component, instruction methods and forms, types of internship, stages of occupational adaptation and its assessment.

The economic, organizational, executive, social and psychological methods of occupational adaptation have been defined and described.

Key words: occupational adaptation, manager in a commercial organization, the model of occupational adaptation, methods of occupational adaption.

Відомості про автора

Черненко Олександр Володимирович – аспірант Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, старший викладач кафедри фінансів, менеджменту та адміністрування Кіровоградського інституту розвитку людини.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2013 р.

Прийнято до друку 27.12.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Барно О. М.